

A HÁBORÚ KÉSEI ÁLDOZATA

En itt dolgozom a szomszédos önkiszolgálóban, tíz-tizenöt perccel mindig előbb hazaérek, mint a férjem. Évek óta így van ez, megszoktuk; most is a fürdőszobaajtóban álltam, megismertem lépteinek arányos, egyenletes kopogását (az első emeleten lakunk, a ház bejárata, a lengő üvegajtó a lépcsőre nyílik, az meg egyenesen a mi lakásunk ajtajához vezet), a léptek másodpercre pontosan egyenletes ritmusát, az utolsó koppanását már elnyeli a lakásajtó elé terített kenderből szőtt lábtörő, itt csönd, csak nagyon rövid szünet, a kulcsot már felfelé jövet előveszi zsebéből (ha délután vagy este elmegyünk valahová s együtt jövünk haza, néha én zárom ki az ajtót, idegesíti, ha a bejárat előtt állva kotorászok a táskámban a kulcsok után), aztán hallom, ahogy betolja a zárba, majd megfordítja — éles kattanás — egyszer s még egyszer.

Igy történt most is, pontosan emlékszem minden mozzanatra, a fürdőszobában is jól hallottam érkezésének halk neszeit is. Nem volt benne semmi szokatlan, semmi rendkívüli, ha megállt volna valakivel, ha egy eltévedt gondolat megállította volna, vagy ha csak másodperccel tovább mélt az ajtó előtt, azt is észreveszem, az is megzavarta volna a vérkeringésem ritmusát. Kétszer megfordította a kulcsot a zárban, aztán kihúzta, zsebébe süllyesztette, s lenyomta a kilincset. Ekkor ért haza a fölöttünk lakó trafikusk, föntről is behallatszott az ajtó hosszú csikorgása, a miénk hangtalanul nyílt, akár a többi lakásban; sosem kellett neki mondanom, ő maga gondoskodott róla, ha szükség volt rá, megkente a sarokvasat.

En a bejáratától balra a fürdőszobaajtóban álltam, ő nem láthatott, míg be nem lépett az előszobába, a felém nyíló ajtó elrejtett a tekintete elől, a belépő egy meleg-barna faburkolatú falra néz, egy bemélyedésben két polc, hely a telefonnak, aztán a fogas a naponta használatban levő felöltők, kabátok számára, jobbra áttetsző üvegajtó a konyhára, innen kapja az előszoba a fényt. Másodpercekben sem lehet mérni, olyan rövid az az idő, amíg ő kinyitja az ajtót, belép, becsukja maga mögött, s meglátjuk egymást. Bal kezével markolja a kilincset, jobbában a táska, ezt leteszi a telefon mellé, úgy lép hozzám.

Most vártam, nem egy másodperc, egy perc is elmúlt, s nem lépett elő a felém nyíló ajtószárny mögül. Megéreztem, hogy valami szokatlan dolog történik. Ösztönös mozdulattal magamra kaptam a pongyolámat, a nyitott ablakon át hallatszott, hogy kinn szakad az eső. Május eleje, a tavasz közepe, reggel szép napos időt ígért a rádió, esőkabát nélkül ment el, talán elázott, s azért vonakodik belépni, ahogy a parkolóhelyen kiszállt a kocsiból, sárba lépett, s most már a lépcsőházban le akarja vetni a cipőjét? Vagy? Három lépésre állhattam tőle, s amikor a kételyemmel megindultam volna felé, akkor lépett be, de hagyta, nem csukta be maga mögött az ajtót, nem fordult felém, nem is tudom, látta, észrevette-e, hogy ott állok három lépésnyire balra tőle, dermedten néztem, a meglepetéstől szólni sem tudtam.

Előrelépett, előbb a jobb, aztán a bal lábával, s ott állt a barna faburkolat előtt, mereven nézett előre, a táskáját szokásától eltérően nem tette a telefon mellé, egyszerűen leeresztette, leejtette a fal elé, s továbbra is előre meredve, mintegy megigézett mozdulattal nyúlt az alsó polcon fehérlő levelboríték felé.

Csak most láttam, átázott, átázott, amíg a kocsitól a bejáratig ért, csuromvizes lett a haja, a ruhája. Bal kezével nyúlt a fehér borítékért, kissé előrehajolt, aztán újra fölegyenesedett, szeméhez emelte, előbb a címzést nézte, aztán hirtelen megfordította, a feladó nevét betűzte, s láttam, hogy reszketni, remegni kezdett az erős keze, amikor feltépte a borítékot.

— Frici! — szoltam kérón anélkül, hogy közelebb léptem volna hozzá. Mintha nem hallotta volna, leszegett fejjel csak a fehér borítékra meredt, nem vett rólam tudomást, érzésekor köszönni is elfelejtett. Soha ez még nem történt vele, az ajtót sem csukta be, úgy maradt, ahogy belépése után állt. Végénél ujjával tépte fel a borítékot, nem törődött a lehulló papírdarabokkal, ideges, kapkodó mozdulatokkal húzta ki, hajtotta szét a levelet, rámeredt a megszólításra, aztán hirtelen le az aláírásra, összeráncolta a homlokát, majd tekintete visszaugrott a levél elejére, s úgy, összeráncolt szemöldökkel nézte, mintha végig akarta volna betűzni.

Úgy tűnt, végtelen sokáig állunk így, nem láttam, mi van a levélben, nem tudhattam, mi az, ami ennyire felkavarta a nyugalmát, a levelet délelőtt hozta a postás, a kislányom tette a polcra, mire én hazaértem, ő már elment az iskolába, nem hívhatta föl rá a figyelmem, nem vettem észre, Frici meg, ahogy belépett, egyenesen érte nyúlt, s mintha titokban egész életében ezt várta volna, olyan sosem látott izgalommal bontotta föl, s betűzte a sorokat. Kilenc éve éltünk együtt, kitaláltuk egymás gondolatát is, amit egyikünk tett, könnyen megértette a másikunk, nem volt szükség magyarázatra. Amit most tett, azt magyarázattal sem értettem. Ami ezután következett, azt meg már nem is próbáltam megérteni. Hirtelen megfordult, szó nélkül rohant ki s le a lépcsőn, utána néztem, már kinn volt az utcán, a lengőajtó összecsukódott utána. Az ajtóban állva, most én is nyitva hagytam, lehajoltam az előszoba szőnyegén heverő borítékért. Csak most vettem észre, Németországból jött, a címzést, a feladót is németül írták. Frici nem tud, egy szót sem tud németül. Csodálkozva álltam a tárva-nyitva hagyott ajtóban, nem tudhattam, mi történt vele, hogy ilyen, sosem látott felindultsággal elrohant.

*

Becker Fricivel a gyárban ezen a napon nem történt semmi olyan dolog, ami oka lehetne rendkívüli súlyos következményekkel járó megvázkódtatásának. Reggel pontosan érkezett, amióta ismerem, nem fordult elő, hogy elkéssett volna, szokás szerint megkapta a munkafeladatot, hozzáfogott a munkához — hogy visszautasítsa, azt mindenki elképzelhetlennek tartotta —, s kifogástalanul el is végezte. Ez ugyan önmagában még nem számít külön dicséretnek, itt nálunk, a szerszámkészítő osztályon csupa kiváló szakember dolgozik, hajszálnyi pontosan kell végeznünk a munkánkat, aki ide kerül, az már előbb többször bebizonyította, hogy bármilyen nehéz munkát rá lehet bízni. De Becker Frici ebben az összeállításban is kitűnt.

Nem azt akarom mondani, hogy valamiféle superman volt, de előfordulhat az emberrel, hogy nem jól érzi magát, kimaradt éjjel, megfájdult a feje, elrontotta a gyomrát, megbukott a gyereke az iskolában, összeveszett a feleségével, vagy annyi minden más történhet, ami miatt aztán nem megy neki, nincs kedve dolgozni, s meg is lehet ezt érteni végeredményben; emberek vagyunk, szoktuk mondani, hát vele kapcsolatban nem volt szükség soha ilyen végső soron mindenkire érvényes igazolásra. Nem emlékszem rá, hogy mikor hiányzott betegség miatt.

Ezen a napon meg olyan szerszámokat kellett készítenünk, amellyel várva várt kisép-programunk darabjait kezdjük majd gyártani, a legnehezebb esztergamunkát Frici kapta, idő előtt kész lett vele, s az a kákán csomót kereső mérnök sem tudott kifogásolni valót találni rajta. De nála nem számít ez rendkívülinek, naponta így végzi munkáját, nem is tud másként dolgozni. Igaz, a keresetre sem panaszkodhat, senkinek sincs több pontja nála, becsülik a tudását, az igyekezetét, a lelkiismeretességét. Szükségünk van rá, ha csupa hozzá hasonló jó szakember dolgozik is a műhelyben, az ő távozását éreznék meg legjobban, mondogattuk többször.

Föl-fölvetődött ez a téma, ezen az osztályon keresnek legjobban az esztergályosok, de csak előfordult, hogy egyik-másik fogta magát, s kiment Németbe vagy — egy ilyen is akadt — Kanadába. Ettől nem egy

levél érkezett, leírta a haverjainak, hogy dolgozik, mennyit keres, hogy él, s hívta őket, menjenek ki, nem bánják meg. Legjobban Fricit féltettük, nem sokat tudtunk a származásáról, senki sem firtatta, hol van, mi lett az apjával, hallottuk, hogy a szülei svábok voltak, a munkavezető egyszer be is hívatta, hogy olvassa el az új német gép használati utasítását, de akkor derült ki, hogy egy árva szót sem ért belőle. Kérdeztük tőle néha, mik a tervei, de csak rázta a fejét, ő nem akar vendégmunkás lenni, amíg itt meglesz a kenyere, nem megy sehova.

*

Rólám azt mondják, hogy mindent tudok, ami a házban történik. Igaz, hogy mióta nyugdíjaztak, a napom nagy részét a ház előtt töltöm. Különösen ha szép az idő, nem tudok megmaradni a lakásban, inkább a ház előtt álldogálok, vagy elsétálok a sarokig meg vissza, ezért inkább úgy lehetne mondani, hogy mindent tudok, ami a ház előtt, a ház körül történik, amit a saját szememmel láthatok. Hogy belül mi van, hát arról is hallok ezt meg azt, minek tagadnám, de abból aztán semmi sem igaz, hogy én besúgó lennék; ezt a mostani esetet kivéve, nem hívtak engem a rendőrségre, csak egyszer, akkor is a fiammal kapcsolatban.

Ez a mostani eset, ez meg olyan, hogy saját szememmel láttam, én adhatnám róla a leghitelesebb tanúvallomást, de hát nem is tudom, hogy adhatnának hitelt a szavaimnak mások, amikor magam sem hiszem el, ami történt; odajutottam, hogy saját szememben sem bízhatok, de kinek higgyen az ember, ha még ez is cserbenhagyja; mozdonyvezető voltam, sokévi munkám során nem egyszer kerültem olyan helyzetbe, hogy pillanatok alatt kellett életfontosságú döntéseket hoznom, de ennyire tanács-talan talán még sosem voltam. Hogy ez hogyan történhetett meg? Erre a kérdésre kellene választ adnunk, s ha már én nem tudok, akiről pedig azt mondják, hogy mindent tud, ami a házban történik, kitől várhatnánk a magyarázatot akkor?

Nyolc éve, hogy felépült ez a ház, velünk együtt akkor költözött be Becker is a feleségével. Nem volt túlságosan barátkozó ember, nem sokszor állt meg velem beszélgetni, mással sem, mindig sietett, mint akinek sok a dolga, igaz, mogorvasággal vagy fölvágással sem lehet vádolni. Igen tisztességes embernek ismertük, a nyolc év alatt egyetlen kellemetlen szóváltás sem fordult elő köztünk, s azt hiszem, itt más is ezt mondhatja róla, pedig, ugye, egy ilyen nagy házban, ahol ennyi lakó él együtt, óhatatlan, hogy össze ne kapjanak néha. Az embert hol a ihangos rádió, hol a szomszéd gyerekek, hol a kalapálás, hogy a víz-átszivárgás vagy ki tudja, mi minden nem hozhatja ki sodrából, s idegességében, meggondolatlanul könnyen olyat mond vagy cselekszik, amit aztán gyorsan meg is bán, természetes, mindennapi dolog ez, de nem emlékszem rá, hogy vele akár ilyesmi is előfordult volna, annyira komoly volt, el sem tudtam képzelni, hogy bármit is meggondolatlanul tenne. Ilyenek lehettek a gépei is, nála műszaki hiba nem fordulhatott elő, ennyire előrelátó és pontos talán csak akkor lehet az ember, ha ezt még az anyatejjel szívja magába.

Szép idő ígérkezett reggel, hajnalban, ahogy feléreztem s kinéztem, még gondoltam, el kellene menni horgászni, régen voltam már a csatornán, kiegyenesedtem, belehasított a derekamba a fájdalom, a sok huzat a vasúton, jobbnak tartottam visszafeküdni. Ebben a korban, ilyen állapotban az ember már nem találja a helyét, az orvosok ugyan a meletet ajánlják, de nem bírtam már az ágyat, az újságokat elolvastam, s ebéd után, esett az eső, csak lementem a ház elé, Becker a szokásos időben érkezett, éppen csak köszöntünk egymásnak, aztán — röpké mosoly az arcán — hogy nem akar tavasz lenni, amit úgy menetközben mondhat egymásnak két ember, s már fordult is be, összecsapódott mögöttem a lengőajtó; az előbb azt mondtam, sietett, talán helyesebben lenne így: céltudatosan járt köztünk, mint aki megalkotta a maga szigorú menetrendjét, s abból senki ki nem zökkenheti.

Magam is így gondoltam. Nem tudtam elképzelni, mi lehet az az erő, ami szigorú életrendjének a megváltoztatására kényszeríthetné. S akkor öt vagy hat percre rá, éppen a kijárat előtt álltam, hallom a lefelé robogó lépteit, kilöki az ajtót, s mint aki nem lát, nem hall, csak rohant, engem is majd föllökött; róla álomban sem tételeztem volna föl ezt. Mi történhetett vele?, talán a feleségével kapott össze?, de semmi pletykát nem hallottam róluk. Nem maradt időm a töprengésre, mielőtt bármi is eszembe juthatott volna, már belehasítottak a levegőbe a kamion fékjei. Mi történhetett vele délelőtt a gyárban, otthon az alatt a pár perc alatt, mi lehetett az a rettenetes erő, amelynek hatására teljesen elveszítette önuralmát s ész nélkül rohant át az úttesten.

*

En legszívesebben nem szólnék semmit, jobb lenne nem belekeveredni ebbe az ügybe. Különbösen sem volt semmi közöm ehhez a Beckerhez, noha ismertem a szülei sorsát, egyszer, régebben meg is próbáltam beszélni vele erről, de ő félreérthetetlenül a tudomra adta az akaratát: ne avatkozzak az életébe! Azóta mintha hallgatólagos megegyezés volna közöttünk, kerüljük a témát is, egymást is. Ha keményen leintette is az érdeklődésemet, csak figyelemmel kísértem az életét.

Nem volt semmilyen szándékom ezzel, soha sehol fel nem használtam azt, amit megtudtam róla. Minek is tettem volna? Egy évem maradt még a nyugdíjig, azt még ledolgozom, aztán majd esetleg magánórákat adok német nyelvből. Egyedül maradtam itt, gondoskodnom kell valamiről, hogy gyorsabban múljon az idő; a fivérem már régen kiment Németországba, ott nősült meg, ő már nem költözik vissza, többször hívtak engem is, nemegyszer meglátogattam őket, de hogy végleg kint maradjak, ahhoz nem volt kedvem. Egy magános öreglány mihez kezdjen ott is? A nagyapám már itt született, az apám is itt látta meg a napvilágot, az itteni temetőbe járok ki a sírjukat ápolni, míg egyszer majd engem is ki nem visznek melléjük.

Ebben a korban az ember már beletörődik a sorsába, nekem ez nem is nehéz, nincs okom panaszra, megértéssel és mosolygva fogadja a világ gonoszságait, akár a diákjai apró csinytevéseit; így voltam Beckernek a tartózkodó, a végső soron együvé tartozásunkat tudomásul venni nem akaró magatartásával is. De éreztem, hogy nem bírja ki, hogy egyszer történnie kell valaminek. Most itt ez a levél. Ő betűzhette, nem értett belőle semmit. Ezért rohant át eszeveszetten, pedig azelőtt köszönni is alig köszönt.

Még aztán is a kezében szorította a levelet. Sáros, véres, elmaszalódott sorok, nem könnyű kisilabizálni őket, de én anélkül is tudom a történetet. Az anyja írta neki, harminc év után jelentkezett. Fritz négyéves múlt, amikor elment, állapotos volt, nem mérte bevárni a frontot. Az apja itt akart maradni. De minek mesélem ezt, nincs a levélben, s Fritz sem örült meg, mikor erről próbáltam neki beszélni. En többet tudok róla, az apjáról is, mint amit az anyja most, harminc év után megírt. Amit hallottam, azt többször átgondoltam magamban, egy öreglánynak bőven jut ideje erre, azt hittem, szükségem lehet még rá valaha, biztos voltam benne, nem bírja ki, Fritz maga kéri majd, hogy meséljek neki az apjáról. Talán ezt akarta most, nem törődött a zuhogó esővel, nem akarta tudomásul venni a robogó kamiont, az meg gyorsabban hajthatott a megengedettnél, a nedves úttesten fékezni sem tudott; melyikük a hibás, kit terhel a felelősség?, mindkettőjük részéről fokozott elővigyázatosságra lett volna szükség, s ők még az átlagosan megszokottnál is figyelmetlenebbek voltak. Azért azt hiszem, a sofórt meg kellene hallgatni, mondják, hogy a fékek nem voltak rendben, elhanyagolta a karbantartásukat, igaz, ő ezt bajosan vallaná be.